

סכסוכים ושיתוף פעולה בין מדינות המזה"ת

(ליאת אברהם, ענת בשארי, תהילה בירנבוים)

מוקדי סכסוך וטרור במזה"ת

המזה"ת רווי בסכסוכים ובטרור בין המדינות הנמצאות בשטח זה ובתוכן.

סכסוכים

ישנם מספר גורמים עיקריים לסכסוכים בין מדינות המזה"ת:

- גבולות
- משאבים (בעיקר מים ונפט)
- גישות שונות בדת האסלאם
- סכסוכים בין מנהיגים דומיננטיים

דוגמאות הממחישות גורמי סכסוך אלה:

1. עיראק- איראן

מלחמת איראן- עיראק היא דוגמה מצוינת הטומנת בתוכה את כל הגורמים שצוינו. המלחמה ארכה כ- 8 שנים בין 1980 עד 1988. לכאורה, הסיבה הרשמית למלחמה בין שתי המדינות היא יריבות עתיקת יומין בשאלת הגבול בין המדינות ובמיוחד שאלת הריבונות על שאט אל ערב, הנהר החוצץ בין

המדינות. בתקופה הקדומה היה הנהר גבול בין ממלכות ובתקופה המודרנית, הוא יוצר גבול טבעי בין עיראק לאיראן. קשה לומר שזו הסיבה הישירה לפרוץ המלחמה. שורשי העימות ארוכים ומסועפים ותחילתו בהפרדות העדה השיעית (השלטת באיראן) משאר עדות האסלאם.

בנוסף, בשנת 1979 התחלפו המנהיגים של שתי המדינות. סדאם חוסיין נטל באופן רשמי את תפקיד נשיא עיראק והאייתוללה חומייני הפיל את השאה הפרסי ועמד בראש איראן השיעית. חומייני היה דתי קיצוני ועשה ככל יכולתו על מנת להפיל את סדאם חוסיין, מה שגרם בסופו של דבר לעיראק לפתוח במלחמה.

ניתן לומר שמלחמת עיראק- איראן היא בראש ובראשונה תוצאה של סכסוך בין שני מנהיגים דומיננטיים ושאפתנים ביותר.

2. עיראק- כוויט

העיראקים טוענים מאז ומתמיד שמאז ימי האימפריה העות'מנית, כוויט היא למעשה מחוז דרומי של מדינתם. עיראק ניסתה כמה פעמים בעבר לשוב ולכבוש את כוויט ללא הצלחה, עד נסיון הכיבוש ב- 1990 שגרם למלחמת המפרץ הראשונה.

אולם, זו לא העילה היחידה לכיבוש של כוּוּיָה. כוּוּיָה הייתה מטרה נוחה להתקפה, היא הייתה מדינה ללא כוח צבאי שיכול להגן עליה ועל אוצר הטבע החשוב שבשטחה- הנפט. נוסף על כך, עיראק לוותה כספים רבים מכוּוּיָה על מנת לממן את הוצאות מלחמת איראן- עיראק ולא היה ביכולתה להחזיר כספים אלו. כוּוּיָה לחצה לקבל את כספה, מה שעודד את עיראק לכבוש אותה.

3. עיראק- טורקיה

בין טורקיה ועיראק יש שני מוקדי סכסוך: האחד, מים והשני הכורדים הנמצאים בחבל כורדיסטאן. מים: נהר הפרת מתחיל בטורקיה ונגמר בעיראק. על נהר הפרת הוקמו סכרים רבים שגרמו לעצירת הזרימה של הפרת. פיתוח הסכרים הרבים פגע בעיקר בעיראק שנמצאת במורד הנהר ותלויה מאוד במימיו. טורקיה טוענת שהיא תורמת את רוב המים לנהר ולכן זכותה להשתמש בו. בנוסף, אין לה נפט (לעומת עיראק) ולכן היא זקוקה למים על מנת ליצור חשמל הידרו- אלקטרי. לעומתה, טוענת עיראק כי יש לה זכות היסטורית לניצול מי הנהר ושכל מדינה בה זורם הנהר, רשאית להשתמש בו. חבל כורדיסטאן:

חבל זה משתרע בין טורקיה, עיראק, איראן וסוריה. זהו אזור עשיר בנפט ובמים. לתושבים בחבל זה הובטח בעבר הרחוק עצמאות, אך המעצמות המבטיחות חזרו בהן. עד היום מתנהל מאבק של קבוצה אתנית זו לעצמאות. טורקיה חוששת בעיקר מהתפתחות של מדינה כורדית עצמאית בעיראק בעיקר מפחד להפיכה בחלקו של החבל שבגבולותיה.

4. ישראלים- פלסטינים

סכסוך זה הוא המשכו של סכסוך מתמשך בין שני חלקי אוכלוסייה היושבים בארץ ישראל, בין יהודים לבין ערבים, שהיה קיים עוד מלפני הקמת המדינה. והוא כולל גם את המאבק בין יהודי ארץ ישראל לבין ערביי ארץ ישראל במהלך שלהי התקופה העות'מאנית בארץ ישראל ותקופת המנדט הבריטי.

שש סוגיות עיקריות, העומדות כיום במוקד המחלוקת בין הצדדים הם - גבולות הקבע, מעמד הפליטים הפלסטינים, השליטה בירושלים, חלוקת משאבי המים בין הצדדים, ההתנחלויות הישראליות ביהודה ושומרון והסדרי הביטחון בין הצדדים.

הטרור כבעיה (מקומית, אזורית וגלובלית) והשלכותיו

"טרור הוא סוג של מאבק אלים אשר במסגרתו נעשה שימוש מכוון באלימות כלפי אזרחים, על מנת להשיג מטרות פוליטיות (לאומיות, חברתיות- כלכליות, אידיאולוגיות, דתיות וכו') "(בועז גנור).

הטרור יכול להיות בין לאומי כמו ארגון "אל קאידה" אך, הוא יכול להיות גם מקומי כמו ה"חמאס" הפועל באזורינו.

השלכות הטרור, אפילו אם הוא מכוון כלפי מדינה מסוימת, אינן מוגבלות לתחומה הטריטוריאלי של מדינות היעד, והן עלולות להתפשט על פני הגלובוס כולו. מתוך כך, הטרור מערער את הסדר הבין לאומי, ועלול לפגוע ביחסים הדיפלומטיים והכלכליים שבין מדינות. להלן מספר השלכות:

- ירידה בביקוש לענפים מסוימים - תעופה, יצרני מטוסים, נסיעות, תיירות, הארחה, מסעדות ועוד.
- התייקרות בעלויות של עשיית עסקים – גידול בהוצאות אבטחה, עליה בפרמיות הביטוח, עיכובים בתנועה של אנשים וסחורות בשל החמרת הבדיקות בנמלי האוויר והים, גידול במלאי המלאי העסקי מחשש לשיבושים באספקות ועוד.
- היקף המסחר וההשקעות הבינלאומיות משתנה- בעקבות חשש של משקיעים זרים או חרם על מדינות התומכות בטרור.

חצי האי סיני הוא דוגמה להשפעת הטרור על התיירות. מדי שנה נפשו מאות אלפי ישראלים בסיני אך מאז פיגועי הטרור באזור התמעטה תנועת התיירים הישראלים אל יעד זה. תהליך זה גרם להפסדים כלכליים רבים באזור חצי האי סיני.

דוגמא נוספת להשפעת הטרור היא **לבנון**. המבנה ההררי של לבנון הפך אותה למוקד תיירות עיקרי במזה"ת, הליברליות והפתיחות בנושאי מיסים, סחר בזהב, משחקי מזל וזנות הפכה את ביירות למרכז השעשועים הגדול ביותר במזה"ת- העיר כונתה "פריז הקטנה". מלחמת האזרחים ופיגועי הטרור פגעו קשות במדינה: "פריז הקטנה" נהרסה, מרכז התיירות התמוטט, התעשייה נהרסה, נמל ביירות שבת, אלפי תושבים שניהלו בלבנון את עסקי התיווך והמסחר עזבו את המדינה ורבים נותרו מחוסרי עבודה.

הסכמים ושיתוף פעולה בין מדינות האזור

ההשלכות של הסכמי השלום על הפיתוח האזורי

שלום מדיני אינו מתבטא רק בהיעדר מלחמה. אחד מהיבטיו הרבים של השלום הוא גם שיתוף פעולה בין המדינות בתחומים שונים, כגון מסחר משותף, מיזמי תיירות ותשתית משותפים, חילופי תרבות וספורט. יחסי שלום שאינם כוללים היבטים נוספים אלא מכונים לעתים "שלום קר". (ויקיפדיה)

לישראל הסכמי שלום עם מצרים וירדן.

בין מצרים וישראל שורר "שלום קר". עדות לכך היא העובדה שמצרים אינה מעבירה אנשים וסחורות דרך אילת אלא בדרך עקיפה. אך למרות זאת ישנן מספר יתרונות:

- חופש השיט בתעלת סואץ מסייע לקשרי הספנות של ישראל עם המזרח הרחוק.
- התיירות הישראלית בחצי האי סיני.
- הנפט המצרי הזורם לישראל.
- ישראל אינה צריכה להחזיק כוחות צבאיים בגבול המצרי.

הסכם השלום בין ירדן לישראל הביא במובנים מסוימים להתפתחותה של ירדן:

- תיירות ישראלית בירדן.
- תעשיות ישראליות כגון טקסטיל, עברו לירדן דבר שצמצם את האבטלה בירדן.
- ישראל מסייעת לירדן בנושאי מים (אספקה, מדיניות חיסכון והקמת מפעלי מים).
- ירדן מעבירה סחורות דרך נמל חיפה.
- ישנו צמצום כוחות בגבול בין המדינות.

שיתוף פעולה כלכלי ומעבר משאבים בין מדינות האזור

לגיאופוליטיקה ולקשרים בין מדינות ישנה השלכה מרחיקה לכת על כלכלת האזור. מלחמות וסכסוכים אלימים באזור פוגעים בכלכלת האזור ובכלכלה הבינ"ל בשל חשיבותו של המזה"ת מבחינת נפט ומבחינה אסטרטגית. דוגמא לכך הוא משבר הנפט העולמי שחל בעקבות מלחמת עיראק- אירן במהלך שנות ה-80. לעומת זאת כאשר יש באזור רגיעה ביטחונית חלים תנאים לפיתוח. דוגמא לכך היא ענף התיירות במזה"ת שמצד אחד מהווה את עתידו הכלכלי של האזור, ומצד שני הוא הענף הראשון שמושפע מתנאי בטחון.

הסכמים ושיתופי פעולה בין מדינות מהווים מנוף לפיתוח המדינות השותפות בהסכמים אלו, ויש להם השפעה מבורכת על כלכלת האזור. דוגמאות לכך אלו ההסכמים ושיתופי הפעולה הכלכליים בין ישראל לבין ירדן ומצרים.

מעבר משאבים בין מדינות

להסכמים ולסכסוכים מדיניים יש השפעה גם על מעבר של משאבים שונים בין מדינות כדוגמת כוח אדם, הון, נפט ומים. מאבק על משאבים, כמו נפט ומים, עלול אף להיות עילה לסכסוך בין מדינות.

הון אנושי

מדינות שלהן יחסים תקינים זו עם זו מאפשרות מעברי הון, ידע ואוכלוסיה ממדינה למדינה לצרכים שונים. תופעת ההגירה החיצונית במזה"ת מעידה על קשרים כלכליים בין מדינות ומשפיעה רבות על כלכלתן.

הגירת עובדים למדינות הנפט- ההבדלים הגדולים ברמת החיים וברמת הפיתוח בין מדינות הנפט לבין המדינות העניות במזה"ת, מביאים להגירה של עובדים רבים ממדינות אלו למדינות הנפט העשירות לצורכי עבודה. העובדים מתחלקים לעובדי כפיים ומשכילים. לתופעה זו ישנם השלכות כלכליות רבות על מדינות האזור.

- המהגרים שולחים את משכורתם למשפחתם ובכך מכניסים הרבה כסף זר למדינת מוצאם. על ידי כך ההון שמקורו בנפט עובר גם למדינות העניות יותר במזה"ת.
- להגירה זו ישנם גם השלכות שליליות על הכלכלה כיוון שבמדינות המוצא נוצר מחסור באנשי מקצוע. למרות זאת כאשר העובדים חוזרים לארצם הם מיומנים ומביאים איתם התפתחויות טכנולוגיות. אם כי יש לעובדים אלו לעיתים בעיות קליטה בחזרתם לארצם.
- "בריחת מוחות"- משכילים רבים מהגרים לעבוד בתעשיית הנפט ובכך פוגעים בארץ מוצאם. המדינה מפסידה הן את ההשקעה שלה בהשכלה של המהגר והן את כוח האדם האיכותי שלה.
- ישנן מדינות נפט במזה"ת כמו כווית שבהן רוב האוכלוסייה מורכבת ממהגרים ממדינות שונות. מדינות אלו צריכות להתמודד עם בעיות שונות הנוצרות מכך. (ראו טבלה 18 בעמ' 196)
- ארבעה מליון מצרים עובדים בארצות המפרץ הפרסי ובלוב בתעשיית הנפט. בעקבות הסכמי השלום בין ישראל לירדן ומצרים יכולים עובדים אלו לעבור במעברות המקשרות בין מצרים לעקבה ומשם לארצות המפרץ. דבר זה חיזק מאוד את מעמדו של נמל עקבה.

בעקבות הסכמי השלום בין ישראל למצריים ולירדן עברו מפעלים הדורשים כוח אדם רב, כגון מפעלי טקסטיל, מישראל למצריים וירדן. הכנסת המפעלים למצריים וירדן סיפקה מקומות עבודה רבים לתושביהן ועזרה למדינות מאוד מבחינה כלכלית. המפעלים קיבלו עידוד מהממשלות ומארה"ב והביאו לפיתוח של התעשייה במדינות אלו. העברת המפעלים הוזילה את עלויות היצור כיוון שכוח האדם במדינות אלו זול יותר. מצד שני העברת המפעלים יצרה בעיית אבטלה בישובי הפריפריה בישראל שהתפרנסו ממפעלים אלו.

אנרגיה והון

כ- 60% מהנפט בעולם וכ- 40% מהעתודות העולמיות של הגז הטבעי נמצאים במזה"ת. משאבים אלו מכניסים כסף רב למדינות הנפט ונותנים בידן כוח פוליטי רב. (ראה טבלאות 18 בעמ' 196, 20 עמ' 200). עם זאת הנפט גורם לכך שמעצמות העולם העשירות מעורבות ומנסות להבטיח את שליטתן באזור. כיוון שרוב מדינות המזה"ת הן פחות מפותחות הן צורכות מעט מאוד מהנפט שבתחומן ועל כן רוב יצור הנפט מיוצא. מסלול העברת הנפט לצרכנים באירופה ובאסיה מושפע משיקולים כלכליים וגיאופוליטיים. למסלול זה ישנן השלכות כלכליות על מדינות האזור כיוון שגם המדינות שדרךן עובר הנפט זוכות לתמלוגים. מפת צינורות הנפט במזה"ת מסובכת מאוד ואינה כלכלית כיוון שהיא מושפעת מסכסוכים, מלחמות וניגודי אינטרסים בעבר ובהווה. הנפט המועבר דרך ארצות חסרות נפט כתורכיה, מצריים, ירדן, סוריה ולבנון הכניס כסף רב למדינות אלו והוביל לפיתוח רב. במדינות אלו פותחו בעקבות הנפט כבישים, נמלים ומפעלי זיקוק. הנהנות העיקריות הן תורכיה המעבירה נפט מעיראק ומצריים השולטת על תעלת סואץ. מהקמת מדינת ישראל וסגירת קו הנפט של חיפה הופסקה העברת הנפט דרך סוריה, לבנון וירדן ובכך נפגעה הכנסתן.

הכסף הרב שנכנס למדינות אלו הוביל למלחמות ומתחים. דוגמא לכך היא מלחמת אירן-עירק, שרוקנה את קופותיהן של המדינות למרות תמלוגי הנפט הרבים. מלחמת עירק-כווית גרמה להריסת הכלכלה העיראקית. כיום מאז הפלת סאדאם חוסיין ב-2003 נקרעת עיראק מטרור בלתי פוסק. מדינות המפרץ חוששות מאוד ממלחמות, מפגיעה בהן ובמשטרן ועל כן הן מוציאות הון עתק על חימוש. בנוסף מדינות הנפט מזרימות כסף רב לארגוני טרור אסלאמיים אנטי ישראלים ואנטי מערביים, דוגמת החיזבאללה הממומן על ידי אירן.

מים

חלק ניכר מאזור המזה"ת הוא מדברי ומדברי בחלקו, כתוצאה מכך המים הוא משאב יקר ערך באזורנו. המים יכולים להיות גורם לסכסוכים בין מדינות:

- בין סוריה לישראל היה מאבק על השימוש בכנרת ובמקורותיה עד מלחמת ששת הימים. בעקבות בניית המוביל הארצי סוריה בנתה תעלה על מנת להטות את מי הירדן. התעלה נהרסה על ידי צה"ל.
 - במזה"ת זורמים נהרות בינ"ל העוברים בכמה מדינות. בין מדינות אלו ישנם סכסוכים על השימוש במי הנהר החיוניים מאוד למדינות המדבריות אלו. הנילוס עובר דרך אתיופיה, סודן ומצריים. בעקבות בניית סכר אסואן מצריים היא הנהנית העיקרית ממימיו על חשבון שכנותיה. גם בפרת ישנן בעיות דומות, טורקיה החסרה בנפט הקימה על הפרת סכרים רבים על מנת ליצור חשמל הידרואלקטרי. כתוצאה מכך נפגעת זרימת המים לעיראק המדברית.
- בניגוד לכך בעקבות הסכמי השלום בין ישראל לירדן יש שיתוף פעולה הדוק בנושאי מים ומציאת פתרונות למצוקת המים. הכוללים נתינת מים לירדן, שימוש במי תהום ירדנים לחקלאות הישראלית, פיתוח עתידי של התפלה ועוד. מצב דומה קורה בין ישראל לרשות הפלסטינאית.

שיתוף פעולה סביבתי במזרח התיכון (ברוח המגמה העולמית של פיתוח בר-קיימא)

המזרח- התיכון עובר תמורות שלהן השלכות סביבתיות. בתהליכי הפיתוח המהירים נפגעים משאבי הטבע של כדור"א: קרקע, אויר ומים. רוב ארצות המזה"ת הן מדינות פחות ופחות ורובן עניות ולכן אין בהן מודעות רבה ואין הקצאת משאבים לטיפול בבעיות הסביבתיות והנושא הסביבתי אינו בראש סדר העדיפות של מנהיגי המדינות.

הגורם העיקרי למפגעים הסביבתיים הוא הגידול הרב של האוכלוסייה והתרכזותה בערים הגדולות (ערי הראשה) ופיתוח עירוני-תעשייתי. חלק מהמפגעים הסביבתיים הם חוצי גבולות ולכן בחלק מהמדינות נעשה שיתוף פעולה על מנת לצמצם מפגעים אלה.

שיתוף פעולה בינ"ל בנושא זיהום אויר:

זיהום אוויר הוא תופעה גלובלית (חוצת גבולות), הגורמת לעליית ריכוזי הפחמן הדו חמצני באטמוספירה ולתופעת "אפקט החממה".

זיהום אוויר קשה שורר בערים גדולות רבות במזה"ת - איסטנבול ואנקרה שבטורקיה, קהיר במצרים, ביירות בלבנון, טהרן באיראן, בגדד בעיראק, רבת עמון בירדן. בישראל גברה המודעות לנושא איכות האוויר ונחקקו חוקים שקשורים לצמצום זיהום האוויר.

העלייה בזיהום האוויר בעולם והשפעותיה ההרסניות על כדור הארץ הגבירו את המודעות של מדינות בעולם לצורך למצוא פתרונות לבעיה. הוועידות הבינלאומיות בריו דה ז'נרו (1992) ובקיוטו שביפן (1997) דנו בדרכים לצמצום פליטת פחמן דו חמצני לאוויר. באיחור רב אחרי המדינות המפותחות ובקצב איטי עולה גם המודעות לבעיית זיהום האוויר גם במדינות המזה"ת. המודעות לנושא צמצום זיהום האוויר עלתה בערב הסעודית בשל זיהום אוויר גבוה שיש בה שנגרם מתעשייה פטרוכימית.

שיתוף פעולה אזורי בנושא זיהום מפרץ אילת:

למפרץ אילת שותפות ארבע מדינות- ישראל, ירדן, מצרים וערב הסעודית, שכל אחת מהן מייחסת למפרץ דרגת חשיבות שונה ומפתחת אותו במידה שונה. במפרץ אילת שוניות אלמוגים ומגוון גדול של יצורים חיים ודגים. מפרץ אילת הוא מוקד תיירות חשוב לאורך חופיו כולל מדענים וצוללנים.

בקצהו הצפוני של מפרץ אילת שוכנות אילת בישראל ועקבה בירדן. בערים אלה תיירות רבה, נמלי ים ושדות תעופה ושתייהן עוברות תהליכי פיתוח עירוני ותעשייתי. באילת יש גם מסוף נפט. כמות הקרקע בקצה הצפוני של מפרץ אילת מוגבלת ועל אותה פיסת חוף קטנה מתחרים שימושי קרקע שונים.

הפיתוח העירוני, התעשייתי והתיירותי בחופי מפרץ אילת פוגע קשות בשוניות האלמוגים ובמערכת האקולוגית בעיקר בגלל: פסולת של נופשים, אבק ממפעלי הפוספטים שבירדן, שפכים תעשייתיים, ביוב עירוני, שמנים ודלקים הדולפים מאוניות.

הגנה על מפרץ אילת דורשת שיתוף פעולה בין המדינות שסביבו, דבר שמתאפשר בעקבות חתימת הסכמי השלום בין ישראל למצרים ובין ישראל לירדן. בשיחות השלום עם ירדן ב 1994 הוחלט כי במקרה של זיהומי ים גדולים יתקיים שיתוף פעולה אזורי בין ישראל, מצרים וירדן בסיוע בינלאומי ובמקרה של זיהומי ים קטנים הטיפול יעשה ברמה הלאומית. כיום ישנה תחנה למניעת זיהום ימי באילת המשתפת פעולה עם עקבה בנושא של מחקר והקמת תשתית לניטור של ים סוף. שיתוף הפעולה כולל גם ניקוי כתמי שמן ובעיות זיהום מקומיות. עם מצרים, כיום, אין כל שיתוף פעולה אזורי בנושאים סביבתיים.

שיתוף פעולה בינ"ל בנושא זיהום הים התיכון:

הים התיכון מוקף בשלוש יבשות (אסיה, אירופה ואפריקה) ולחופיו 22 מדינות.

לים התיכון תכונות שגורמות להגברת הזיהום בו:

1. ים סגור- מייצרים קטנים מחברים אותו לימים ואוקיינוסים גדולים.
2. כמות מים מתוקים שנכנסת לים התיכון קטנה - מיעוט גשם אידיי רב בקיץ מגביר את המליחות של המים.
3. תחלופת המים קטנה ואיטית - מקשה על סילוק זיהום.
4. המבנה הטופוגרפי של קו החוף תורם להצטברות זיהומים במקומות שונים.

הגורמים לזיהום הים התיכון:

1. שפכים עירוניים ותעשייתיים לא מטוהרים.
2. שיט ימי שגורם לזיהום המים ע"י שמנים, נפט ודלקים. נמל פורט סעיד במצרים הוא מוקד זיהום, הפוגע בחופי מצרים, ישראל (כולל חופי עזה) ועד לבנון.
3. פיתוח מואץ של אתרי נופש ותיירות.

בשנת 1975 נחתמה "אמנת ברצלונה לשמירת הים התיכון מפני זיהום" - באמנה זו הסכימו כל מדינות אגן הים התיכון לעשות מאמצים למנוע את זיהום הים התיכון מפסולת

תעשייתית, משפכים עירוניים, מדשנים וחומרי הדברה. הוכנה "רשימה שחורה" של מזהמים שיש להימנע לחלוטין מהטלתם לים. בנוסף, הוכנה "רשימה אפורה" של מזהמים אותם אפשר להשליך לים בכמויות מבוקרות על-פי היתרים מיוחדים.

במסגרת אמנת ברצלונה חתמו ישראל, קפריסין ומצרים על הסכם תכנית אזורית לטיפול בזיהום הים. כחלק מהתוכנית כל מדינה צריכה להיות ערוכה לטיפול יעיל במקרה של זיהומי דלק. ובמקרה שלא תוכל המדינה הנפגעת לטפל בזיהום בכוחות עצמה או, אם הכתם עלול לפגוע בחופים של מדינות אחרות זכאית המדינה לבקש סיוע משכנותיה בפעולת הניקוי. למרות האמנה, ולמרות שחלפו כ-30 שנה, מצב הים התיכון נותר כמו שהיה בעבר.

שיתוף פעולה אזורי בים המלח :

מפלס ים המלח ירד בשנים האחרונות. הים פחת בגודלו ולאורך החופים נפערו בולענים. הגבר נגרם בגלל צריכת כמויות גדולות של מים מהירדן, הירמוך והכנרת בירדן סוריה וישראל. כמו-כן גם כריית המחצבים בירדן וישראל ופיתוח לא תואם לאורך חופיו (בעיקר לתיירות) תורמים למצבו העגום.

במהלך השנים עלו מספר תוכניות לשיפור מצבו של ים המלח:

1. יצירת שמורה ביוספרית משותפת לירדן, ישראל והרשות הפלשתינית-שמורה זו תכלול אתרי מורשת עולמית (מצדה, ואדי מנג'יב) ועקרונות הניהול של השמורה יתבססו ל קיימות של הימה, כך שניצולה לצרכים השונים לא יפגע בה.
 2. תעלת השלום- הצעה משותפת של ישראל וירדן להקים תעלה ימית שתוביל מים מים-סוף לים המלח. הפרויקט תואר כרב תכליתי: יצירת אנרגיה הידרו-אלקטרית לתעשיות והתפלת מים, יצירת אגמים לתיירות ונופש, חוות דגים וייצוב פני ים המלח.
- בשנת 2002 התגבשה ועידה ביוהנסבורג לדון בפרויקט והצדדים גילו בו עניין, אך עד היום הפרויקט לא יצא לפועל מפני שעדיין בודקים את ההשלכות הסביבתיות שעלולות להיגרם.
- עד שטיפול החלטה, ישראל ירדן והרשות הפלסטינית יצטרכו לשתף פעולה כדי למנוע דרדור נוסף של הים.